

Blood's Blight

פרשת וארא תשפ"א

/EXODUS

PARASHAS VA'EIRA

71

²⁰ Moses and Aaron did so, as HASHEM had commanded. He held the staff aloft and struck the water that was in the River in the presence of Pharaoh and in the presence of his servants, and all the water that was in the River changed to blood. ²¹ The fish-life that was in the River died and the River became foul; Egypt could not drink water from the River, and the blood was

throughout the land of Egypt. ²² The necromancers of Egypt did the same by means of their incantations; so Pharaoh's heart was strong and he did not heed them, as HASHEM had spoken. ²³ Pharaoh turned away and came to his palace. He did not take this to heart either. ²⁴ All of the Egyptians dug roundabout the River for water to drink, for they could not drink from the waters of the River. ²⁵ Seven days were completed after HASHEM struck the River.

2

21. ולא יכלו מצרים — Egypt could not... Only the Egyptians were affected by the plague of blood, but not the Jews. In fact, if an Egyptian needed water, he had to buy it from a Jew, but if he took it by force, the water changed to blood as soon as it came into his possession. Thus, when Pharaoh ordered his magicians to duplicate the miracle (v. 22),

3

44

הגיגה של חורה

האם כדי שלא יוכלו המצרים לשחות מן היאור יש צורך להפוך את המים לדם. הרי מספיק לעשות את המים למרים וכבר לא יוכלו לשחות אותם. ראינו דבר זה במקום אחר: "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים. ויבאו מרתה ולא יכלו לשחות מים ממרה כי מרים הם" (שם טו, כב-כג).

4

ולכאורה הוא פליאה גדולה - מדוע כל כך חשוב ש"ידעו מצרים כי אני ה'". הרי בסוף טבעו כל המצרים בים סוף עד שלא נשאר בהם עד אחד, ומדוע יש ענין בכך ש"ידעו מצרים כי אני ה'", הרי לצורך כך היו בני ישראל עוד שנה שלימה במצרים, וכי לא היה עדיף להמית את המצרים כמיתת סנחריב וחיייליו שמתו בין רגע ואבד זכרם מן הארץ.

מנחת מיכאל * פרשת וארא

ולכאורה יש להבין מדוע עשה הקב"ה במכת דם שיעשירו עם ישראל ממכה זו, וביותר קשה דאיתא במדרש שפרעה לא לקה ממכת דם דכתיב "ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת" ולכאורה מה הפסוק בא להשמיענו ויבוא אל ביתו, אומר המדרש להשמיענו שבביתו היה מים, ולכאורה תמוה מאד דהנה כתבו המפרשים שכל מכת הדם באה מחמת פרעה שאמר "לי יאור ואני עשיתיני", ועוד שלקח פרעה ארבע מאות תינוקות בכל יום והיה שוחטם ורוחץ בשרו בדמם, ואם כן איך אפשר שפרעה לא ילקה ממכת הדם.

דרש מרדכי

פרעה לא לקה במכת דם הנה במכת דם יש לתמוה דלא מצינו שפרעה ביקש ממשה על סילוק מכת דם, והלא זו היתה מכה אימה, אדם אינו יכול להתקיים בלי מים, כל הדגה מתה, מדוע לא שת ליבו פרעה למכה זו.

Midrash Rabba

the generation, said: Israel became wealthy from the plague of Blood. How so? Picture an Egyptian and an Israelite living together in one house, and the barrel there is full of water; and when the Egyptian would go to fill his ladle from inside [the barrel], he would take it out full of blood, while the Israelite is drinking water from inside the barrel. The Egyptian says to him, "Give me a little water with your own hand," and [the Israelite] gives it to him and it becomes blood. [The Egyptian] then says to [the Israelite], "Let's you and I drink water from one bowl," and even so the Israelite drinks water and the Egyptian blood. However, when [the Egyptian] purchased water from the Israelite with money, he would drink water. From [these transactions] Israel became wealthy.

בן מלך על התורה

של ארבע מכות, נראה דהיינו, שבכל מכה היו בה ארבעה פרטי יסורים. כגון, במכת דם היה צמאון גדול משום שלא היה להם מים לשחות, וגם מעיהם נתהפכו בקרבם מתוך גועל מאותו דם כאשר שתוהו מחוסר ברירה, גם נגרם להם חולי מעיים כתוצאה מכך, וגם מה שמתה הדגה, ובאש היאור ונגרם להם סבל של ריח רע, הרי היו בזה ארבעה סוגי יסורים קשים, וכן בכל מכה ומכה בדומה לזה.

ולדעת רבי עקיבא היה להם עוד קשיים יסורים, ובכל מכה היו להם חמשה ענייני יסורים.

וכן על דרך זה הוא הביאור במה שלקו על
 הים הרבה מכות, שלא באה להם
 מיתתם במכה אחת, אלא מתו מתוך כמה
 מיני וסוגי סבל. לר"י הגלילי היה זה
 כבחנית חמישים מכות. ולרבי אליעזר
 מאתיים סוגי יסורים, ורבי עקיבא הוסיף
 שסבלם על הים היה כמו חמישים ומאתיים
 מכות.

והרחיבו התנאים להאריך בענין קושי
 יסוריהם, בכדי להראות את
 ידידות ה' אלינו, ואת התמסרותו של
 הקב"ה להינקם מאותם רשעים אשר עינו
 את עמו. וכאשר הבטיח לאברהם בכרית
 בין הבתרים יוגם את הגוי אשר יעבודו דן
 אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. וכן אנו
 נותנים הודאה ושבח על כך בכרית גאולה
 בערבית, שנוסף על כך שה' רב את ריבנו
 וגואלינו ומושיענו, הוא גם נוקם את
 נקמתנו - האל הנפרע לנו מצרינו
 והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו.

בני בכורי ישראל

הכאת היאור הוא הכאת ה' בכורי
 דמצרים וסוד המסירות נפש במכת
 דם פרעה אומר "לי יאורי ואני
 עשיתיני"

המכה הראשונה מעשרת המכות היא
 מכת דם. בעוד שאר המכות פגעו
 בכל מיני פרטים חיצוניים [או מכת דבר
 שבה מתו הבהמות], הרי שמכת דם פגעה
 בעצם מציאותם של מצרים, והיה בכך
 משום ביטול עצם כוחם ומציאותם של
 המצרים, בדוגמת מכת בכורות, וכדלקמן.

שהנה נתבאר שבעשרת המכות התבטלה
 קליפ' מצרים - קליפ' הטבע
 ששורשה ב'מעשה בראשית'. ויש לומר,
 שכשם שביארנו שמצרים היתה בבחי'
 ה'בכור' של העולם כולו, ופרעה היה בכור,
 והם עבדו את הטלה שהיה 'בכור' של
 המזלות, ובשחיטת הטלה והריגת הבכורות
 התגדל והתקדש שם השי"ת בעולם, כאשר
 התבטל ה'בכור' וה'ראשית' עליו סמכו
 ונשענו המצרים!

וכשם שהיה הטלה 'בכור וראש' למזלות,
 כך היה היאור הביטוי של ההצלחה
 וה"כוחי ועוצם ידי" של מצרים, בהיותו
 משקה את כל מצרים תדיר, וסמכו ונשענו
 עליו, כלשון הכתוב (יחזקאל ג ט) "כה אמר

ומה שאמר 'ובמופתים זה הדם' מורה שהוא דבר פלאי ותמוה. ואכן דבר זה נתברר ביותר
 במכת הדם על היאור, שהיאור היה אלוהי מצרים, כדברי רש"י עה"פ 'ולקחת ממימי
 היאור' וגו' (שם ד ט) - 'רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם וכו', שהיו עובדים
 לנילוס המחיה אותם, והפכם לדם. כך שהמכה הראשונה באה להורות שהוא יתברך
 יכול להכות בכל הגדול והיקר למצרים, גם באלוהיהם. ועל כן הוא מכה של תימהון, כי
 אין תמיחה גדולה מזו אשר ישנה שליטה עליונה גם באלוהיהם של המצריים. מעתה זוהי
 כוונת הדרשה 'ובמופתים זה הדם', שהכאת הדם היתה מכה של תימהון ופלא.

14

לסבר את אונם על אודות החילוק בין
 מצרים לארץ ישראל, הוא נקט את הנושא
 של ירדת הגשם בארץ ישראל לעומת
 ההנהגה שהיתה במצרים, וכך אמר "כי
 הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא
 כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר
 תורע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק.
 והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה
 ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה
 מים. ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה
 תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה
 ועד אחרית שנה" (דברים יא י"ג). הרי לנו
 להדיא שארץ ישראל זקוקה לירידת
 גשמים, וממילא היא מקום של אמונה,
 ארץ של תפילה, ועל ידי זה היא "ארץ
 אשר עיני ה' אלוךך בה". מה שאין כן
 *ארץ מצרים היא מקום של כפירה
 ואפיקורסות, ולכן עיקר הביטוי והגילוי
 לזה היה היאור שסיפק את כל צרכיהם
 למים, עד שלא הוצרכו אף פעם להרים
 את עיניהם השמימה ולבקש מהשי"ת על
 מזונם ומימם.

וכמו שכתב בליקו"מ (קמא ז א): "דע, כי
 עיקר הגלות אינו אלא בשביל חסרון
 אמונה וכו'. ועיקר אמונה, בחינת תפילה,
 בחינת נסים, אינו אלא בארץ ישראל וכו'.
 ובשביל זה כשפגם אברהם 'במה אדע'
 (בראשית טו כ), ובזה פגם בירושת ארץ,
 שהיא בחינת אמונה, בחינת תפילה, היה
 גלות מצרים וכו'. ומצרים הוא הפוך הנסים,
 כמו שכתוב (שמות יד כז) 'ומצרים נסים
 לקראתו', שאין שם מקום הנסים, ואין שם
 מקום התפילה, כמו שכתוב (שם ט כט) 'והיה
 כצאתי את העיר אפרוש את כפי'. וכל
 הגלויות מכוונים בשם מצרים על שם שהם

מצרים לישראל. וכשפוגמין באמונה,
 בתפילה, בארץ ישראל, הוא יורד לגלות"א.

12

אדני ה' הגני עליך פרעה מלך מצרים
 התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר
 אמר לי יאורי ואני עשיתיני, ופירש רש"י
 "התנים הגדול - לפי שכל גדולתה של
 מצרים וכל שובע שבה על ידי יאורי נילוס
 הוא, לפיכך הנביא ממשיל את מלכה לתנין
 ואת עמה לדגת יאור. לי יאורי - איני
 צריך לעליונים, כי יש לי יאורי מספיק כל
 צרכי. ואני עשיתיני" - בגבורתי ובחכמתי
 הגדלתי גדולתי וממשלתי". וברד"ק כתב:
 "לי יאורי - המשקה אותו וארצי השובע
 נמצא בה ברוב השנים, ואיני צריך למטר
 ולא לילך למדינות אחרות בעבור תבואה.
 ואני עשיתיני - אני עשיתי ותקנתי לי
 היאור להשקות את ארצי, או פירוש
 'עשיתיני' עשיתי ותקנתי אותי בחכמתי
 ובתבונתי עד שנעשיתי מלך גדול".

13

ארץ ישראל ומצרים - גשם מן השמים לעומת מים מהיאור

והנה הפעם הראשונה שמדובר בתורה
 על עבודת התפילה היא בענין
 המים - "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ
 וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר
 ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את
 האדמה" (בראשית ב ה), ופירש רש"י "ומה
 טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד
 את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים,
 וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל
 עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים".

וכדי מוזכרת התפילה לראשונה דוק
 * על המים, שכן הגשמים הם הדבר
 היחיד שרואים בחוש כיצד הם באים
 מהשמים, והוא הביטוי של ירידת השפע
 לעולם, כנודע כל לשונות חז"ל במעלת
 יום הגשמים ולהיפך (תענית ז.), שכן המים
 מבטאים את ירידת השפע מאת השי"ת
 לתחתונים, וממילא הם המשל והדוגמא
 להתקשרות הנבראים בקונם, בתפילה
 ותחנונים קודם ירידת השפע, ובהלל
 והודאה אחר שהשפיע לנו רוב טובה בטובו
 הגדול וברוב חסדיו (שם ט.).

ולכן כשמשח רבינו פונה לבני ישראל
 קודם כניסתם לארץ ישראל ורוצה

הכאת היאור : בימול הראשית
וה' בכור' של מצרים

בדברים אלו יתבאר מדוע המכה הראשונה היתה דוקא ביאור, כאשר היאור עצמו נהפך לדם, כי ממש כמו שבמכת בכורות התבטל ה' בכור' וה' ראשית' של מצרים, והטלה שאותו הם עבדו כעבודה וזה נשחט כקרבן להשי"ת, כך בתחילת הכאת המצרים וביטול שליטתם בעולם, ראשית ותחילת הפורענות היה דוקא מהיאור, שהיה במידת מה כעין ה' בכור' אותו עבדו המצרים ואילו התבטלו, וכעת נהפך להיות על ידו דיקא גילוי כבוד שמים נפלא ונשגב.

ועל כן היתה ההתראה דוקא ביאור, וכן המכה התחילה ביאור, וכל העסק סביב מכת דם סובב והולך אודות היאור, כלשונות הכתובים "ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם. לך אל פרעה בבוקר הנה יוצא המימה וניצבת לקראתו על שפת היאור והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך וגו'. הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם. והדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור" (שמות ז יד-יז).

רפוא לישראל במכת דם וכמבואר לעיל, עיקר המכות ותכליתם היה עבור בני ישראל, שהיו שקועים בטומאת מצרים, ובעשרת המכות

הלכו והתבררו מטומאת מצרים ונכנסו יותר ויותר בהיכל האמונה הקדושה. ועל כן התחילו המכות בהכאת היאור ומכת דם, בזה ראו בני ישראל את יד ה' וגבורתו, ונטו בליבם אחרי יתברך.

וייש להוסיף בזה, שרואים בתורה הקדושה ענין זה של הפיכת היאור לדם עורך קודם למכת דם, כאשר משה רבינו אמר להשי"ת "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (שמות ד א), נתן בידו השי"ת שני אותות לעשות לעיני העם, ואחר כך אמר לו (שם פסוק ט) "והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעון לקולך ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת".

ובן כתב האור החיים (שמות ז יז) "בזאת תדע כי אני ה'. טעם שציין לו ידיעת ה' באמצעות מכה זו, על דרך אומרים ז"ל (תנחומא וז"ל) כי נילוס היה למצרים לאלוה, אשר על כן רשם ה' בהכאת היאור לדם ואמר 'בזאת תדע כי אני ה', כשעשה משפט כתוב באלקיכם. ודקדק לומר 'אני ה', כי שם זה מלבד שאמרו ז"ל (א"ח ה

א) שירצה לומר 'היה הוה ויהיה', עוד ירצה לומר כי במאמרו היה כל הוה, והנה כשיכה עבדו ליאור יראה כי הוא יתברך הוא שעשה היאור, הוא מהוהו ככל עת לאשר יחפץ, והנה הוא עושה בו הויה אחרת והופכו על ידי דם".

וידעתם כי אני ה'

לאחר הקדמות אלו, יכולים אנו לעמוד על כוונת הפסוק המובא בריש המאמר "למען שתי אתני אלה בקרב. ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתני אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' הן" (שמות י א). ביאור הדבר, שהאותות המוזכרות בפרשתנו משלימות את מספר המכות עד שהגיעו למספר עשר. ועל דין נתגלה שלמכות פן של גילוי ה' מאמרות, פן של גילוי השורש הפנימי של העולם שנברא לכבודו.

דוקא מחמת היות המכות במספר הזה, הגיעו בני ישראל לדרגת "וידעתם כי אני ה'" כי כאמור לעיל בהרחבה, עשרת המכות הובילו אל גילוי נקודת האמונה וכבוד שמים בבריאה, ואל הידיעה העמוקה שזוהו העיקר שאליו העולם מכוון. נקודה זו היא שאיפיינה את אותו דור שנקרא "דור דעה" על שם דביקותם באלוקיהם - "את אתני אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' הן". לאחר שהאיר ה' את עינינו בשורש ענין המכות באופן כללי, ברצוננו להתעמק, כפי בחינתנו, בפרטי הדברים. נתחיל בביאור המכות המופיעות בפרשתנו.

אולם אחר הדברים הנ"ל יובן כמין חומר, שכן בכל מכה ומכה הלכה והתבררה נשמת ישראל, ופלטת קליפ' מצרים עוד ועוד ניצוה"ק שבלעה מישראל. וזה הכוונה "וידעו מצרים", היינו כוחות הקדושה שבלעה קליפ' מצרים, ועל ידי שיראו את עשרת המכות יחזרו לצור מחצבתם, ויתבררו מהקליפ' שדבקו בהם.

וראה את שורש הדברים בדברי האור החיים הק', על הפסוק (שמות י ב) "וידעתם כי אני ה'" - "כי אין תכלית הכוונה בהבאת האותות בקרב לעשות נקמה בפרעה, אלא לחזק האותות שהם עיקר האמונה בלב ישראל, כדי שיהיה רשום בל ישכח לנצח, כי כשיהיה בקרבן של פרעה יהיה בזכרון בני ישראל לעולם

ממעמקים שמות

באו המופתים - כדי להעמיד את הבריאה על תכליתה האמיתית ולהאיר את הפירוש הנכון של מאמרי בראשית, כמו שיתבאר בסמוך בע"ה.

"תני דברי חזקיה, כתיב (ישעיה י"ט) 'ונגף ה' את מצרים נגף ורפוא' נגף למצרים ורפוא לישראל" (זוהר בא דף ל"ו).

ביאור הדבר כפי ערכנו הוא, שהמכות - אשר גילו שוב את מאמרות בראשית ואת פני המציאות האמיתית - היו רפואה לישראל ומכה למצרים - "נגוף ורפוא". עשרת המכות אשר האירו מחדש את עשרת המאמרות, ותכלית הכללית של הבריאה הרמוזה בהם - רוממו את ישראל שדבקו ותתאחדו באותו גילוי. כלל ישראל הפכו את עשרת המכות לעשרת הדברות. דיבור הוא מלשון הנהגה, כמ"ש (סנהדרין ח' ע"א) "ידבר לדורי". ואכן, כלל ישראל נמשכו אחר מאמרו יתברך והנהיגו את עצמם כפי רצונו יתברך - "רפוא לישראל". לעומת זאת, אותו גילוי עצמו הוה מכה נחושה למצרים הרשעים אשר התנגדו לו, וביקשו לכוון את העולם לרצונם הם - "נגוף למצרים" (ע"פ שם משמואל פרשת בא שנת תרע"א, ושפת אמת בא א'). נמצא, שאותם עשרה מאמרות - שיצאו לפועל והתגלו על ידי עשרת המכות - גרמו מצד אחד ל"שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם", ומצד שני ל"הפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם", כמ"ש חז"ל באבות (ח' א').

הדעת מותר האדם מן הבחמה

* ראינו בעינינו בתקופה האחרונה את יד השם באופן מבהיל, למעלה משמונה מאות טילים נפלו באו"ק ואין הרוג אחד, הישמעלים אינם מאמינים לזה וסבורים שאנו מוהביאים את מתינו, אלו ניסים גלויים, יש ביננו יהודים תועים שממשיכים בחיי הכפירה רח"ל וכל זאת למה מפני שאין להם דעת הם אינם מחברים בין הידיעות לחיי המעשה.

דבר זה הוא מותר האדם מן הבחמה, האדם ורק האדם יכול להסיק מסקנות מתוך מה שהוא רואה ולהורידם לכלל חיי המעשה, כמו שכתב הטור הלכות תפלה (סימן קטו) ומשום שמותר האדם מן הבחמה היא הבינה והשכל קבועה ראש לאמצעות.

והביא עוד דברי הירושלמי אם אין בינה אין תפלה, התפילה ענינה לחבר בין העליונים והתחתונים להביא את צרכי בני האדם לפני האלוקים ולבקש עליהם, מי שאין בכוחו לחבר את מה שהוא רואה אינו מסוגל לשאת תפילה לפני האלוקים.

● נתבונן לרגע קט על דרכינו האם אין גנוזה בליבנו "לא שת אל ליבו" אני מכיר כמה אנשים שהסוכר מזיק להם מאוד, אך כאשר הם רואים מיני מתיקה, הם אינם מסוגלים להתאפק למרות שהם יודעים בוודאות שהם יסבלו אח"כ, אין בכחם להנחיל את עצמם לפי הידיעה הזו.

22 תורה
ותירצו המפרשים בראשית חכמה ועוד, שאותו פרעה שהתגאה ואמר לי יאור ואני עשיתיני ועשה עצמו אלוה, הראה לו הקב"ה את שקרו בכל העולם, והוכיח לו שלא הוא השולט ביאור ואינו יכול לעשות כלום בתוך אלוה כדבריו, והכסף ישלוט ביאור ולא הוא, כי כך רצונו יתברך.

23 וארא
עיה

מכת דם היא כנגד הדברה הראשונה "אנוכי ה' אלוקיך", וכנגד המאמר "בראשית ברא אלוקים", ענינה היה להשריש בלב עם ישראל את האמונה כמו שנאמר: "וידעו כי אני השם", אמונה זו צריכה להיות בבחינת דעת, הדעת הוא הכח השכלי שיש באדם לחבר את הידיעות שלו למעשיו, ישנם אנשים שיש להם ידע רב אך אין הידיעות הללו משנים את חייהם במאומה, ידוע שהגר"א מוילנא אמר שבכוחו היה להוריד את כל מערכת החמה והלבנה וכל גרמי השמים על השולחן לפני אריסטו ולהוכיח לו את האמונה בחוש, אך הדבר לא היה מועיל, כי הוא היה ממשיך ללכת אחר שרירות ליבו אדם כזה הוא חסר דעת, הוא אינו מחבר בין הדברים.

24 ולא שת ליבו

* כזה היה פרעה, הוא רואה מחזות אלוקיים ואינו נרתע ומקשה את ליבו, הוא אינו מחבר בין הדברים כמו שאחז"ל (ילקוט שמעוני וארא רמז קפא) כשבאו משה ואהרן עמדו לפני פרעה והיו רואין שהם דומים למלאכי השרת ורום קומתן כארזי לבנון וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי חמה וזקנות שלהם כאשכולות תמרה וזיו פניהם כזיו החמה ומטה האלהים בידם שחוקק עליו שם המפורש ודבור פיהם כאש שלהבת מיד נפל פחדם עליהם והיו ארבע מאות פתחים לפלטרנים של פרעה ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות ולא היתה בריה יכולה ליכנס שם עד שהיו מאכילין אותם בשר שלא יהו מזיקין אותו, וכשבאו משה ואהרן נתקבצו כולם וסובבים ומלחכין רגליהם והתחילו ללוותם עד שבאו לפני פרעה וכל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם וזיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם. באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו ונכנס לבית הכסא ונזדמנו לו י"ב עכברים והיו נושכים אותו בכל צד מושבו וצעק צעקה גדולה ומרה, עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות ואח"כ חזר וישב על כסאו ונתחזק לבו, אמר למשה ואהרן: מי אתם ומאין באתם ומי שגרמם אצלי, אמרו לו: אלהי העברים שלחני אליך "שלח את עמי ויעבדוני", מיד אמר: לא ידעתי את ה' מעולם לא שלח לי אגרת שלום ולא הביא לי דורון.

* שלחו לו רמז ברור מן השמים שהוא לא אלוקים, הוא נצרך לנקביו הוא סובל וצועק ונאנח ויוצא החוצה ומקבל את משה ואהרן, כאילו לא קרה מאומה, אין לו שימת לב, "ולא שת ליבו".

25 הירא את דבר השם

וכפרעה כן עבדיו במכת ברד נאמר: "הירא את דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים", והנה פלא, עד עתה כל מה שמשא רבינו הבטיח שיקרה אכן קרה ונעשה באותו הרגע, צריך להיות שוטה מופלג בשביל להשאיר את המקנה בחוץ, מדוע מי שמכניס את מקנהו נקרא ירא ה', אולם זאת מלמדת אותנו התורה, ירא שמים הוא מי שמחבר בין הדברים, יש בו דעת הוא נותן אל ליבו את כל המאורעות והתתרחשויות סביבו ומפיק מהם לקחים, אך ההיפך מירא ה' הוא מי שלא שת אל ליבו, כמו שנאמר: "ה'ירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויצב את עבדיו ואת מקנהו בשדה" (שמות ט).

27 קצו אהל משה
פרשת וארא

קצרה מידת שכלנו להבין את הנהגת הקב"ה

"והדרגה אשר ביאר תמות ובאש היא" ונראה מצרים לשחות מים מן היאר" [ו-ח] [א] במכת דם. כאשר מצרי שחה את מימי היאור היה דם, וכאשר יהודי שחה נהפך למים. המצרי מכריח את היהודי לשחות דם והנה מים, אך המצרי בא מיד לשחות מאותו הכלי, ושוב שוטה דם. לא זו בלבד, אלא כדאיחא במדרש (שמירי ט-טו), אומר לו המצרי נשחה אני ואתה מן קערה אחת, וישראל שוטה מים, ומצרי שוטה דם, ע"כ. [אלא אם שלם המצרי ליהודי וקנה ממנו - נעשה הדם למים].

והנה בשכלנו הגשמי אנחנו מתקשים להבין, האם ה' שם דם או מים, והנה ברור שהיה דם ממש, דהרי כתיב "והדרגה אשר ביאר מתה ויבאש היא" ולא יכלו מצרים לשחות מים מן היאר" וגו' (ו-כא), ואנו תמהים היתכן שאת אותו החומר שוטה היהודי מצד אחד ומים בפיו, ואילו המצרי שוטה דם, דם ממש, והננו מנסים להבין כיצד מתבצעים הנסים ואיך הם מיושמים למעשה, ולמרות שאנו יודעים ומאמינים כי רק רצון ה' עושה זאת, אך אנחנו מנסים להבין זאת לפי ידיעתנו במהלך הטבעי של העולם הגשמי, וכך אנו מנסים להבין כל נס כגון קפיצת הדרך, שאנו שואלים את עצמנו האם הארץ נתכרחה, או שמא פורח ה' באויר, כי כל דבר אנו מעוניינים להבין לפי המבט הצר, שהוא בעל מגבלות טבעיות.

וכתב רבנו ירוחם בספרו דעת תורה, כי זו טעות לבחון זאת לפי המבט שלנו ולפי הבנתנו שהיא לפי מושגי הטבע, וז"ל, כי זהו סוד כל הבריאה, כי רוחניות היא, כי גם הטבע הוא אחוז ואחוד יחד עם הלמעלה מן הטבע, והגשמיית אחרי הרוחניות נגזרת, וכמובן שבלמעלה מן הטבע, דרכים אחרות לגמרי, דרכים שהן לא לפי מושגנו כלל, וכל הקושיות שלנו, כלא הם בעולם הרוחניות, האממין שהקב"ה כל אשר חפץ עשה, ועושה, ולא מתקשה כלל על הקב"ה כביכול שילך מארץ ישראל לחון ברגע אחד, ובו בעת כל האנשים נשארים במקומם שהם, לא מתקשה כלל איך זה מלאכים נכנסים בבית, והבית סגור ומסוגר, האיש ההוא יבין גם כן פשוט בכל עניני הנסים, אחרי כי כל הבריאה כולה, גם הטבע כולו ורוחניות הם, והרוחניות היא הבעלים באמת, וברוחניות רואי הדרכים שלה הן לא לפי מדתנו כלל, עכ"ד.

28 [ב] ושמעתי מהגה"צ ר' חזקיהו מישקובסקי שליט"א בשם רבו המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל, שכך היא הנהגת כל הבריאה שיש עולם נפרד לכל אחד ואחד, וזהו כוונת אמרו ז"ל, "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין פרק ד משנה ה), ויש להבין כיצד אדם שהוא יחיד מבריות רבות בעולם יכול לומר שדווקא בשבילי נברא העולם. ועוד דאם כל אחד ואחד יאמר שהעולם נברא רק בשבילו, הלא יש בזה סתירה מיניה וביה, שאם העולם נברא בשבילו, בע"כ שאינו בשבילי הכולל.

* אמנם ממכת דם נלמד שיש מציאות כזו של עולם נפרד לכל אחד ואחד. דהרי בעולם שנברא בשביל הישראלי המציאות היתה כי מי היאור היו מים, ואותם מים עצמם היו מציאות של דם בעולם שנברא בשביל המצרי, היינו שלכל אחד יש מציאות של עולם בפני עצמו. והו כוונתם "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם" - היינו שלכל אחד ואחד יש את עולמו [המיוחד לו] שהקב"ה ברא בשבילו, באופן שהעולם הנברא בשבילו אין לאף אחד אחר שייכות אליו, ולו אין שייכות לעולם אחר, עכ"ל³⁴.

32

The Alter of Slabodka writes that the Ten Plagues with which Hashem struck the Egyptians also served to demonstrate Hashgachah Pratis (Divine Providence). At the same time that the Egyptians were paralyzed by the plague of darkness, the Jewish people enjoyed illumination. Moreover, Chazal tell us that during the plague of blood, a Jew and Egyptian could drink from the same glass, and the Jew would taste water while the Egyptian drank blood. This was the ultimate proof that each person lives in his own personal world. At the very same time that the Egyptian's world was filled with darkness and blood, the world of each Jew was filled with light and an ample supply of water.

This concept is reflected in Chazal's statement (Sanhedrin 37a) that "A person is obligated to say, 'The world was created especially for me.'" This statement should be taken literally. The sun shines

for me, the trees were created to help me, and the entire world was placed here for my benefit. It is incumbent on every single person to think this way. The most remarkable aspect of this idea — a veritable miracle — is the fact that everyone's individual world comes together in the same location to create one harmonious scene.

This concept is evident in the natural world as well. On a bright warm day, one can observe how various creatures perceive the world. The bees fly only to the flowers with open petals and do not notice the closed flowers, while a butterfly or other insect might do the exact opposite. Birds make their nests in the higher branches of the trees and foxes build their den in the tree's trunk. Insects look at the same tree with the goal of extracting the sap from under the bark. If that is the case for animals, it stands to reason that all human beings see the world through their own individual perspective. Each person lives in a world that Hashem tailored specifically to fit his needs and personal situation.

Every morning we bless Hashem, "Who prepares the footsteps of man." Every position or circumstance in which we find ourselves was orchestrated by Hashem. We were put where we are for a reason, and the people with whom we come in contact are all part of the world that was prepared for us individually. Each one of us lives in a unique world made up of a conglomeration of people, places, and situations that are intertwined with the worlds of the thousands of people around us.

(Shiurei Chumash, Parashas Bo 10:23)

34

70 / YOU

Naftali Horowitz

Individuality

Chazal tell us (Tosefta Berachos, Perek 6) that just as people's faces are different, so too are their thoughts/ideas. No two humans share the same skills, talents, physical features, and emotional/intellectual composition.

Why is that? Why couldn't we all just be identical and face the same challenges?

While we will never understand Hashem's master plan, there are some reasons that seem apparent. First, we could ask the very same question about other things, such as food, for example. Humans could subsist on a single food source that supplies everything we need and nothing more. Hashem, in His infinite goodness, made life pleasurable through variety, and likewise, our uniqueness makes life interesting

29

הפסוק אומר "שמש צדקה ומרפא בכנפיה" וגו' (מלאכי ג-כ), ואר"ל אין גיהנם לעתיד לבוא אלא הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונים בה. (עין ר"ק שם, ובגמ' נדרים ה ע"ב). - אותה שמש ובאותו הזמן - צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונים בה.

כך היא ההנהגה, יש בריאה של שמש, אך אותה בריאה ביחס לכל אחד בפני"ע זך עולם נפרד, וכך היא כל הבריאה. אכן "בשבילי נברא העולם", כל מה שיש בעולם הוא עבורי, כי כל מה שאני משתמש בבריאה בכל חברים, זה אכן רק בשבילי, אין אדם נוגע בשל זולתו כמלאו נימה, כי אין שייכות בין עולמו של האחד לעולמו של השני.

וכשם שהשמש כך משמשת ע"י אורה, גם ה"חושך" כך שימש דהנה חז"ל אומרים, שהחושך היה באופן שלא יכלו לזוז ממקומם, דעל זה נאמר "וימש חושך" (הלל י"א), שהיה בו בחושך עובי כאיסור, ובאותה שעה שלמצרי היה חושך ממש שלא יכל לקום ממקומו, באותה שעה ובאותו המקום, בני ישראל הלכו מבית לבית וחפשו כלים בגדים ומטמוניות, כמבואר בחז"ל (רשי"י שם כב), והוא כפי שבארנו, שאכן יש בריאת עולם נפרד לכל אחד ואחד, ולכל אחד ואחד יש את עולמו (המיוחד לן) שהקב"ה ברא בשבילו.

בתפלה אנו אומרים "וודים טבעת וידידים העברת", ומבאר האלשיך הק', שאין הפשט שקדים "ידידים העברת" ואחר כך "וודים טבעת", אלא בבת אחת עשה כן,

והיינו שגם שם כך הייתה ההנהגה, שבבת אחת אירעו שני הפכים שבאופן טבעי נראים כסותרים זה לזה.

31

השקפה זו שהעולם נברא בשביל היחיד, הוא מהייב גדול, כמבואר ברבנו ירוחם זצ"ל (ספר דעת תורה, פר' בא) וז"ל, יסוד גדול הוא להכיר "מעלה" וכי זוהי כל תכלית האדם, כי על כן פשוט הוא כי "אדם ביקר ולא יבין, נמשל כבחתום נדמו" (התלים מט-סא), אם אין מכיר מעלות, אינו מכיר, אינו מחשיב את "האדם ביקר" שבו, אינו נותן כלום על זה.

בספר משנת רבי אהרן (ה"א ע"א קנז) כתב וז"ל, וחייב אדם להתבונן ולהכיר החשיבות הגדולה שיש בו בעצמותו, ובכוח שמתחווה בו בפועל עם הוכרתו בחשיבות זו, וכל כמה שמרבה בהכרה זו כן מתרביית וגדלה בו חשיבותו, והוא גורם גדול ועיקרי לתקון המעשים יותר מכל, שחרי מצד הכרת חשיבותו לעולם יחשוב בדעתו אם פעולה כזו ראויה לו והוגנה לו, וימנע מכל מעשה ומכל התנהגות שאינה לפי כבוד חשיבותו, שחרי "בנים אתם" וגו', ראויים אתם להיות נאים. המשגיח חרב וולבה זצ"ל, כותב הרגש חשוב בענין זה, וז"ל, אדם המעלה את ענין יחידותו על דעתו צריך להודיע, הרי מכל בני העולם החיים עכשיו אין אף אחד הדומה לו מכל בני העולם שחיו, מאדו"ר עד היום לא היה אחד שהיה דומה לו, ועד סוף כל הדורות לא יהיה אף אחד הדומה לו באותו הרכב של

כוונות, תכונות, סגולות מעלות וחסדונות; לפיכך כל אדם הוא "יחיד" עד שהוא חייב לומר "בשבילי נברא העולם". (ספר עלי שור, ד"ב).

30

בפתקא קטנה של הסבא מקלם זצ"ל נמצא כתוב, "מלך היודע היטב כי "דבר מלך שלטון", היודע כי בדבור אחד שלו מתהפכות מדינות, הוא אין צריך ללמוד מוסר על שמירת פיו ולשונו". לו היה אדם מכיר ויודע באיזו מדה שהיא, את "האדם ביקר" שלו, בהכרח היה יוצא ממנו הנהגה אחרת לגמרי!

רבנו ירוחם זצ"ל ממיר היה אומר, "עבירה גדולה היא שהאדם אינו יודע את חסדונותיו, אולם עבירה גדולה עוד יותר היא - שאינו יודע את מעלותיו!"

בספר צדקת הצדיק (אות קנז) כתב וז"ל, כשם שצריך אדם להאמין בחשיית כך צריך אה"כ להאמין בעצמו. וז"ל שיש להשי"ת עסק עמו ושאינו פועל בטל שבין לילה וכו' וכחיתו שדה שלאחר מיתתם נאבדו ואינם, רק צריך להאמין כי נפשו ממקור החיים ית"ש, והש"י מתענג ומשתעשע בה כשעושה רצונו, עכ"ל.

שמעתי בשם בעל הפחד יצחק הג"ר יצחק הוטר זצ"ל שהיה אומר בחז"ל, היום אין יצרא דעבודה זרה אבל יש יצרא דמינות אחר, והוא שאנשים אינם מאמינים בעצמם.

35

for all. Secondly, if we were all the same, nobody would ever get on our nerves and we would lack the *bein adam la' chavairo* (interpersonal) challenges that spur us to strengthen and refine our character traits. We would have no incentive to work on becoming more patient and tolerant, to build our self-control and compassion. Lastly, uniformity would mean that we would not need others to compliment us, for no one would stand out in any way. As a result, the warmth and good will built by gratitude and praise would be missing, and relationships would be shallow at best.

These reasons, while inspiring, don't adequately answer the question. Because the Ramchal uses the metaphor of servants to a king, through whom the work of the kingdom (creation) is completed, it seems that our individuality is a fundamental element of the purpose of creation itself. However, it cannot be that the Almighty needs our individual contributions to make His creation operational. How can His kingdom lack painters, architects, and electricians? The Ramchal answers these questions in his introduction to *Sefer HaHigayon*.

When we behold the creations of the world, and the portion that has been given to each of them, we see that Hashem has given mankind the greatest portion of all. For mankind has the great role to refine and bring completion to the entire world. We can go so far as to say that the Six Days of Creation were merely a beginning and that the actual completion is given over to mankind in its entirety. Chazal have awakened us to this truth in saying (Bereishis Rabbah 11:16): "All that was created in the Six Days of Creation needs improvement. Wheat must be ground into flour and Turmusin beans must

be sweetened." Additionally, we find (Tanchuma Tazria 6) that Turnus Rufus, the Roman governor, asked Rabbi Akiva, "What is finer, the handiwork of Hashem or that of human beings?" He answered, "The work of flesh and blood is finer." To prove his point, he brought him stalks of grain and loaves of bread and said to him, "Which of these is finer?"

37 In conclusion, the Creator, blessed is He, has left room for us to distinguish ourselves through our labor by perfecting that which has been given to us.

יש לומר שהמכה הראשונה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים עמדה בסימן דם, כדי לשבר אונם של העבריות שמכה זו הוא עונש, מדה כנגד מדה. הם, המצרים, הפלו בין דם לדם, בין דמם הם לדמם של בני ישראל. הם הפלו דמם של בני ישראל לרעה, מי שמעביר אחרים בפרך, אין זה עוד סימן של הפליה בין דם לדם. הוא עושה זאת בשל התועלת שבדבר. אבל מי שמצוה ואומר: "בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתן" (שם א, טו), או מי שמצוה ואומר: "כל הבן הילוד היארה תשליכהו" (שם א, כב), הרי הוא עושה זאת מתוך זלזול בדמם של אלה. כי אין בצו זה משום הנעלת בשבילנו, אלא אדרבה, יש בזה משום הפסד בשבילנו, המצרים שזלזלו בדמם של ישראל והפלו אותם לרעה, בא הדם והפלה אותם לרעה. מימיהם של המצרים לקו ואילו מימיהם של בני ישראל לא

אלא דין. למה לא לעשות תו היכר גם על בתי בני ישראל במצרים בקסת סופר? למה דוקא בדם?

אלא גם דם זה על בתי בני ישראל במצרים בא לשבר אונם של כולם שמכה זו באה כעונש, מדה כנגד מדה למצרים שהפלו בין דם לדם. מי שמפלה דמם של אחרים לרעה, בא הדם ומפלה אותו לרעה. ההפליה בין מצרים לישראל במכה הראשונה ובמכה האחרונה באה על ידי דם, לומר שכל המכות כולן מן הראשונה ועד האחרונה, עונש הן מדה כנגד מדה. כל ההפלות שהיו בין מצרים לישראל בכל

41a

39

41b

מבואר אם כן שעשרת המכות הם סוד היחבלי לידה קודם הגאולה ולידת נשמת ישראל - שכשם שהולד נכנה במשך תשעה חודשים עד שהוא מוכן אל הלידה, כך בני ישראל עברו זיכוך ובידור במשך רד"ו שנים, ובשנה האחרונה במצרים עברו בני ישראל לידה אריכתה שהתחילה ב'מכת דם' ונשלמה ב'מכת בכורות', כאשר התבטלה כליל ה'בכורה' של מצרים, ונולדה והתגלתה נשמת 'בני בכורי ישראל'.

והדברים מפורשים בספר הליקוטים (פרשת שמות): "יציאת מצרים היתה דוגמת הלידה, וגם עשר מכות יש בהם דוגמה לזה. המכה הראשונה היתה דם - ש'אין פתיחת הקבר בלא דם תחילה', שאם לא היה יוצא הדם תחילה היה נחנק העובר ונטבע בדם שהם כוחות הטומאה.

הפליה בין מצרים לישראל, והרי בכל המכות היתה הפליה זו? אלא הפליה זו במכת בכורות שהיתה על ידי דם, לא ללמד על עצמה יצאה אלא ללמד על כל המכות כולן יצאה. כולן היו עונש של מדה כנגד מדה. בכולן ניצולו בני ישראל ברצונה של ההשגחה העליונה. כל ההפלות כולן היו מכוונות ולא מקריות. הדם במכה הראשונה והדם במכה האחרונה מעיד על זה. הדם הוא הפירוש לעשר המכות במצרים, ויש לעשות לו זכר, וזכר זה הוא על ידי קרבן פסח.

40

בני בכורי ישראל

דם

ענ **שלום** לב 42 וארא ^ו ₁₁₋₃₂₂

ונראים הדברים, דהנה מבואר במדרש שכל המכות שבאו על המצרים היו מידה כנגד מידה על מה שציערו המצרים את ישראל. ומפני שהמכות באו על מה שציערו המצרים את ישראל, לכן נראה שתיכף במכה הראשונה - במכת דם - ניתוסף עוד חלק במכה, שלא רק שהמצרים יסבלו מהדם, אלא שגם ישלמו לישראל דמי צער טבין ותקילין...

ומעתה נראה, שכל מצרי נענש ושילם לפי גודל רשעותו, וכפי מה שציער לישראל.

ואם כאמור עניין התשלום שבמכת דם באה כמעין תשלומי צער ועגמת נפש, הרי שורת הדין נותנת שלא הרי מצרי זה שציער קצת - כמצרי אחר שציער הרבה, ולפי גודל רשעותו של כל אחד - כך נקבע עונשו והסכום שיצטרך לשלם ליהודי.

ואולי זימן ה' שיקנה כל מצרי את מימיו בדיוק מאותם יהודים שציערו, ובכך ישלם להם דמי צער.

מכירת מים - כיצד?

נמצא על כל פנים, שלא היה "מחיר שוק" למים שקנו המצרים מישראל, וגם לא הבגן המצרי הוא שקבע את שערם. שכן לא היה מדובר ב"עסקים" - אלא בהשגחה פרטית שהיתה חלק ממכת דם, והיא זאת שקבעה את גובה התשלום הראוי - מידה כנגד מידה.

נגוף למצרים ורפוא לישראל

בדברים אלו יתבאר מה שכתוב בפסוק "נגנף ה' את מצרים נגוף ורפוא" (ישעיה יט כב), וכתב בזוהר הק' (ח"ב לו): "נגוף למצרים ורפוא לישראל וכו'. ותנא, באותה שעה שניגפו מצראי, באותה שעה נתרפאו ישראל". וידוע הרמז לזה ממכת דם, שהמצרים לקו ממכה זו, אך אצל בני ישראל נתהפך ה'דם' ל'דמים' - מעות, שבני ישראל נתעשרו ממכה זו.

ואחר הדברים הנ"ל יובן שעיקר הרפוא לישראל אינו הרווחים השונים שבני ישראל 'הרויחו' מעשרת המכות, כדוגמת מומן ושאר ענינים גשמיים, אלא

שעשרת המכות היו עשרה חלקים ושלבים בלידת נשמת ישראל, ועל ידם התכוונה נשמתם להיות ראויה להיות עם ה' ולעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

Human beings are governed by specific individual divine providence.¹ This means that every single thing that occurs in an individual's life is ordained by God. Even the seemingly insignificant things happen because God wants them to happen. This approach is well grounded in the literature of Chazal. The Talmud in tractate Chulin (7b) states:

Man does not stub his toe below [i.e., in this world] unless it has been decreed so in Heaven.

This being said, various suggestions appear in the literature of Jewish thinkers to explain the purpose of specific individual divine providence. It can be suggested that God's governance through specific individual divine providence is on account of his love for humanity, and his desire to interact with his creations. Just as a parent wishes to not only experience a child's development from the sidelines, but also to be an active participant in his or her child's life, so too God desires to actively participate in the lives of His creations.

Another suggestion is made that specific individual divine providence clears a path for one's spiritual growth by imbuing daily life with meaning. If one lives with an acute awareness that everything that transpires in one's life is directly orchestrated by God and is intended exclusively for that person, then every event, every happening, abounds with meaning. Mishaps are transformed into harbingers of calamity, evoking sincere repentance, while success resulting from important decisions are imbued with religious import, and serve as further encouragement. Introspection becomes the operative response to happenings, and mundane actions are impregnated with significance.

47

וכמו כן מבואר בנביא שכל גאולת מצרים היתה על ידי דם, והוא בפסוקים הנאמרים בהגדה של פסח - "ואעבור עלך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי" (יחזקאל טו ו),

נהיינו דם פסח ודם מילה, שעל ידי שתי מצוות אלו שתלויות בדם זכו בני ישראל ויצאו לחירות עולם להיות לעם ה' וכשם שסוף הברירה והלידה של נשמת ישראל היה תלוי בדם כנ"ל, כך התחלת הלידה היה על ידי מכת דם,

וביאור הדבר, שהרי כתוב בתורה הקדושה "כי הדם הוא הנפש" (דברים יב כג), והשי"ת מגלה לבני ישראל את השורש והיסוד של יציאת מצרים והיותם לעם ה', שהכל תלוי ועומד על מסירות נפש, הנרמו בדם, שזה היסוד עליו בנוי ומושתת כל היהדות, בהיות היהודי מוסר את נפשו עבור כבוד שמו יתברך. וזה גופא הרפואה לישראל, כדברי חז"ל (תמיד לב). "מה יעביד איניש ויחיה - ימית עצמו. מה יעביד איניש וימות - יחיה את עצמו".³ הרי לנו שעיקר חייהם ומציאותם של בני ישראל בנוי ומשותת על מסירות נפש להשי"ת, וזה היה כח הרפואה לישראל, שזכו אליו בני ישראל במכה הראשונה - מכת דם.

שמא תאמר, איך העז היהודי פניו ולא היה ירא לנפשו לנקוב במחיר גבוה שלא יעלה כלל על הדעת?

התירוץ הוא, שלא היהודי נקב את המחיר - אלא המצרי...

ובעוד שדרכו של עולם שהמוכר מעלה את דמי המקח כפי כוחו - והלוקח מוריד כפי כוחו, כאן נהפוך הוא, היהודי שהוא המוכר היה מחכה למוצא פיו של הקונה, והוא היה מעלה את המחיר עד כדי תשלום דמי צער הראויים, ורק אז, משהציע המצרי את הסכום המתאים - היה הדם נהפך למים, פלא נפלא!!

והרי זה מכלל המידה כנגד מידה, שכשם שהמצרים התעללו והשפילו את ישראל - כך בבואם לשלם את דמי המים אשר הם דמי הצער - התשלום התבצע תוך כדי השפלת המצרי, והנה תיאור המקח:

המצרי דופק בעזות ובגסות אצל שכנו היהודי.

"שמעתי" - אומר המצרי - "שאצלכם יש מים. הבה לי איפוא כוס מים".

היהודי, מבוהל כולו, מגיש לו תיכף ומיד כוס מים, אך מיד כשמגיעה הכוס לידיו של המצרי - נהפכים המים לדם.

המצרי רותח מעלבון, ושואל את היהודי: "כלום הנך חומד לך לצון? מה קורה כאן?", והיהודי משיב: "אין מה לעשות, רק אם תשלם - המים ישארו מים ולא יהפכו לדם".

בלית ברירה המצרי נותן פרוטה לישראל כסוחר ממולח, כי למה לו לתת יותר? אך הדם נותר בעינו ללא שינוי.

"מה עכשיו?" - שואל המצרי, והיהודי משיב: "כנראה לא שילמת מספיק..."

המצרי מעלה את המחיר, מוסיף עוד כמה פרוטות - אבל הכוס עומדת במריה והדם אינו נהפך למים.

"נקוב את המחיר הנכון!" - מגביה המצרי את קולו. "טוב, תביא דינר..." - אומר היהודי. אבל שוב דם...

המצרי מתחיל להתחנן, ומעלה את המחיר עוד קצת... ועוד קצת... (וכן עומד המצרי ומתבזה, עד שלבסוף נצרך הוא לתת ליהודי תשלום נכבד, ורק אז חוזר הדם להיות מים, הוי - "ממכת דם העשירו ישראל"...) *

ובהיות שכך נקבע התשלום - לא תבעו המצרים בימי אלכסנדר מוקדון שיישיבו היהודים את הכסף שקבלו במכת דם, שהרי הם אלו שהעלו את המתיר, ואף התחננו בפני היהודי שיקח את המחיר הגבוה...

45

וארא עג

ונראה לבאר על פי דברי המשך חכמה (שמות ז, כג) שכתב מדנפשיה דמכת דם לא היה בבית פרעה וכמו דאמר במד"ר (ט-ט) ממכת דם העשירו ישראל יעווי"ש וכיון שלקחו במחיר אם כן רב המחיר אשר נתן פרעה למשה שגדלוהו תוך ביתו כבני מלכים, לכן לא היה במימי ביתו שלא נהפכו לדם ולכן לא שת לבו גם לזאת עכ"ל.

כלומר כיון שאמרו חז"ל שממכת דם העשירו ישראל, דמצרי שנתן כסף לישראל היה הדם הופך למים, אם כן פרעה שגידל את משה אין זה פחות מנתינת כסף, לכן לא היה בביתו דם, משום כך לא מצינו שביקש ממשה רבינו שייסיר ממנו את המכה הזו, כמו שמצינו בשאר המכות כי בביתו לא היה דם.

בני בכורי ישראל 46

רפוא לישראל בסוד "כי הדם הוא הנפש" ויש להוסיף ולבאר בדברים אלו את סוד הרפואה לישראל שהיה במכת דם, ונערץ סופו בתחילתו - שגם בסוף המכות היתה שייכות לדם, כאשר הוצרכו בני ישראל למרוח את דם הפסח על המשקוף והמזוזות, ובכך ניצלו מהמשחית במכת בכורות.

ויצף כן שתי מצוות אלו קשורות לדם
דיקא, כי הקשר עם השי"ת וכלליות
קיום התורה והמצוות תלוי ועומד על
מסירות נפש, אשר נרמז בידם' - כי הדם
 הוא הנפש" (דברים יב כג), ועל כן התחלת
 יציאת מצרים והיות בני ישראל לעם ה'
 קשור דוקא עם דם, לרמז שזה עיקר ויסוד
 עבודתנו בעולם - למסור את נפשנו
 להשי"ת. ועל כן המכה הראשונה היתה
 דם, ונעוץ סוף המכות בתחילתם - שהכל
 תלוי ועומד על סוד מסירות נפש.

המה יחמוני - שמות 57

הגמרא ביומא (עה, ע"א) אומרת על הפסוק "זכרנו את הדגה אשר נאכל
 במצרים חינם" (במדבר י"א, ה), לחד מ"ד שמדובר בעניין עריות. התכוונו
 ישראל להתלונן על כך שענתה הם אסורים בעריות, ואילו במצרים כשהיו
 שקועים במ"ט שערי טומאה לא היה עליהם איסורי עריות. כלומר, הדגה
 מסמלת את עניין העריות. בזוהר הק' נאמר עוד יותר. הדגה מסמלת את
 שלושת העברות החמורות, גילוי עריות, שפיכות דמים ועבודה זרה. ומוסיף
 הזוהר שכאשר אומרת התורה כי הדגה אשר ביאור מתה, כוונתה כי עתה
 פסקה זוהמתן של ישראל מעבירות אלו.

50

המדרש אומר: "ויחזק לב פרעה ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה כועס הוא
 מה הכבד כועס אף לבו של זה נעשה כבד אינו מביין כסיל הוא (קהלת ז', ט)
 כי כעס בחיק כסילים ינוח" (מדרש שמות פרשה ט'). בחז"ל נאמר שבזמן
 הקדום היו נוהגים הגויים במלחמותיהם לשנות את דם החללים שהרגו וזה
 היה מסמל את הניצחון. החינוך כותב שהשונה את הדם גורם לעצמו שיהיה
 אכזרי ומביא גם את הסברו של הרמב"ן וז"ל: "ידוע שהנאכל ישוב בגוף
 האוכל, ואם יאכל האדם את הדם, תהיה עובי וגסות בנפש האדם כמו שנפש
 הבהמה עבה וגסה". (מצווה קמ"ח). כלומר, באכילת דם הנפש של הבהמה
 מקבל האדם את תכונות הנפש החייתיות והאכזריות של הבהמה.

כאשר באה התורה להזהיר על העברות החמורות של עריות היא אומרת:
 "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו" (ויקרא י"ח, ג). וכמו כן נאמר שהמצרים היו
 שטופים בזימה (מדרש שמות פ"א). המצרים היו השפלים והגרועים באומות
 באותו הדור גם בענין עריות, גם ברציחה וגם בעבודה זרה. זוהי מלכות שחרטה
 על דגלה את האלימות והרוע כתרבות מועדפת והדברים הללו משתקפים
 בסמל הדם והכבד. הנטייה לרוע, לשפיכות דמים ולעריות, זוהי התרבות
 המצרית ועל דברים אלו גאווה. הכבד הוא זה ששלט על המצרים ולא הלב.
 הלב תפקידו לדלל את הדם והוא מסמל את הפך הרוע, את השליטה על
 היצרים הללו וריסונם.

גלות מצרים היא התמצית של כל הגלויות שיבואו לאחר מכן, וגאולת מצרים
 היא התמצית של הגאולה העתידה. גלות מצרים היא שורש הגלויות והגאולה
 ממצרים היא שורש כל הגאולות. עם ישראל שקע במצרים במ"ט שערי טומאה
 והושפע מהאופי הרע של המצרים. הם סבלו לא רק מבחינה גשמית אלא גם
 ברוחניות. המצרים דוגלים בכבד ובדם ואילו עם ישראל במים ובלב. לאט לאט
 הושפעו בני ישראל מבחינה רוחנית והפכו קרובים יותר ויותר לתרבות מצרים
 ומרוחקים מתכונות היסוד של עם ישראל שהם הפך התכונות המצריות.

יש נקודה הנקראת רגע התפנית. רגע התפנית מתאפיין בכך שהוא מהיר
 ביותר ואינו ניכר בתחילתו, רק לאחר זמן יורגש כי חל כאן מפנה. אדם מגיע
 לפרשת דרכים ומחליט לפנות ימינה ולא שמאלה. הפניה אינה חדה ביותר
 ואורכת זמן קצר מאוד, אך השלכותיה הן ארוכות טווח ומשמעותיות ביותר.
 מתי תגלה המשמעות החשובה בכך שפנה ימינה ולא שמאלה? בהמשך
 הדרך, כאשר יגיע למחוז חצו. אילו פנה שמאלה היה מגיע למקום אחר
 לגמרי. כך גם ברוחניות. אדם השב בתשובה, מתלבט רבות, שומע דעות, מלבן
 ומברר. וביום אחד, ברגע מסוים, מחליט בלבו שזו הדרך החדשה בה הוא בוחר.
 זאת נקודת התפנית. אין הדבר מורגש כלפי חוץ באותו הרגע, ייקח עוד זמן רב
 עד שהשינוי שחל בו יראה לעין כל. אבל נקודת התפנית קרתה מזמו. חוליה

כך היה הדבר גם אצל פרעה. פרעה האכזר והרשע השליט הכל יכול, פרעה
 הדבק באידיאל הרשע והדם, רוחץ בדם תינוקות, מכניסם בתוך לבנים, זורק
 אותם ליאור, מעביד עם שלם בפרך, מתחיל כאן להפוך לפרעה המוכה, פרעה
 שאינו שולט יותר אלא נשלט ע"י כוח חזק ממנו, הקב"ה. רגע התפנית היה
 במכת דם. התפנית אינה מורגשת עדיין ואפילו פרעה עצמו לא חש בה, לכן
 כתוב שלא שת לבו גם לזאת. אולם היא חלה ותוצאותיה יתבררו בהמשך עד
 שיגיע לומר: "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים" (שמות ט', כז). זהו מרחק גדול
 מאד מפרעה שאמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה', ב).

53

וז גם הייחודיות של מכת הדם הפותחת את המכות. פרעה המסמל את הרשע
 והרוע, פרעה שהצליח להשפיע על עם ישראל להתקרב לתרבות מצרים, הגיע
 למות כאלו של רוע עד שאיבדו הוא ועמו את הזכות למים חיים, לחסד.
 רציתם להתנהג על פי הכבד והדם, אם כן יהיה לכם רק דם. "בדרך שאדם
 רוצה לילך, בה מוליכים אותו" (מכות י', ע"ב). יש כאן את המידה כנגד מידה.
 הדבר מתבטא בציריות נפלאה במדרש המספר על היהודי והמצרי השותים
 מנח אחד. היהודי שותה מים והמצרי שותה דם.

מכאן אנו מבינים את הדגשת הקב"ה למשה רבנו לפני מכת הדם כי כבד לב
 פרעה. הקב"ה מסביר למשה שבמכה זו תחול התפנית בפרעה, ביסוד המהות
 שלו ושל עמו. הם בונים עצמם על הכבד והדם באכזריותם ואין להם לב, לכן
 ילקו עתה במים שיהפכו לדם. זה גם מה שכל כך חשוב בהדגשה שהדגה אשר
 ביאור מתה. הדגה כפי שהבאנו מסמלת את העברות החמורות בהם שקעו בני
 ישראל. הקב"ה אומר כאן למשה שעם המכה הזו תמות הדגה, בני ישראל
 ישתחררו מהתלות ומן ההשפעה הרוחנית והרסנית של המצרים ותפסק
 זוהמתן. הם שותים את מי החסד הטהורים ולהם המים לא הופכים לדם. הם
 מתנתקים מהתרבות הרשעית של המצרים ומתקדמים אל עבר הקדושה
 היהודית, אל הלב.

54

בדיב"ד כוסות יש הקפדה דווקא על יין אדום, דבר שלא קיים בקידוש, הבדלה
 או כל כוס של ברכה. הדבר נסמך על הפסוק: "אל תרא יין כי יתאדם" (משלי
 כ"ג, לא), אך מדוע דווקא בד' כוסות? ישנו הסבר בשם רבי שמלאי גאון הכותב
 כי ד' כוסות הם כנגד ד' לשונות של גאולה והגאולה באה ע"י מכת הדם. לא
 ברור מה כוונתו, הרי היו עוד הרבה מכות. בפשיטות אפשר לומר שמכת דם
 הייתה המכה הראשונה, אך לאור כל מה שדיברנו הדבר מובן ביותר. מכת הדם
 סימלה אכן את המהפך שחל בפרעה מהיותו מלך מכה ושולט למלך מוכה
 ונשלט, ודווקא בדם. במקביל, במכה זו מתה הדגה, דבר המבטא את
 ההשתחררות הרוחנית של עם ישראל מההשפעה התרבותית המסואבת של
 המצרים, וזוהי התחלת הגאולה. לכן דווקא בכוסות הגאולה רצו חז"ל לבטא
 את המשמעות העמוקה של מכת הדם בכך שיש לקחת דווקא יין אדום
 המזכיר לנו ענין זה.

מאד אק - 3185

זהו שבאה התורה לומר לנו את אופיו הרע של פרעה, שאפילו שכל
 ארצו סובלת סבל נורא שלא היה כמותו, שאין מים בכל הארץ, ולא
 היה לכולם את המצרך הבסיסי ביותר - מים, ובכל זאת פרעה מגיע
 לביתו ורואה שאצלו הכל בסדר ויש מים כרגיל, ומיד "ולא שת ליבו
 גם לזאת", זהו טבע הרשעים, כאשר אצלו בביתו הכל בסדר, לא
 איכפת לו כלום מאחרים, אינו חושב אלא על ביתו ועל עצמו, גם אם
 כל ארץ מצרים סובלת ממכה זו, הוא עומד ברשעו, זה לא מעניין
 אותו.

ואילו אצל משה רבינו מצינו ממש להיפך, שהרי הוא לא היה בכלל
 השיעבוד, כמו כל שבט לוי, וגם גדל בבית פרעה, וכאשר היה שם,
 היה רואה את הסבל של בני עמו, כמו שכתוב "וירא בסבלותם", ופירש
 רש"י: "נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם", ואפילו שאליו זה לא היה
 נוגע בכלל, כי הוא לא היה בכלל השיעבוד, אבל הוא הרגיש את סבלם
 ממש. כאילו הוא עצמו סובל.

זהו החילוק המהותי בין הנהגתו של משה רבינו למלכותו של פרעה
 במצרים, פרעה הרשע מה שלא נוגע אליו באופן אישי, לא מעניין
 אותו, לא היתה לו בעיה שהשני ימשיך לסבול, כל עוד הוא נשאר
 מחוץ לעיניו, כי הוא חושב רק על עצמו, על נוחותו ואנוכיותו, אבל
 הצדיק שכל כולו הוא נתינה לאחר, ולא מעוניין להחזיק לעצמו כלום,
 לא רק שמתעניין בסבלו של זולתו אלא מרגיש הוא בעצמו בסבל,
 "נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם".